

The Effectiveness of Self-Management Strategies in Teaching Vocational Skills to Individuals with Intellectual Disabilities

Seda Nur AKIN KAYA, Ministry of National Education, ORCID ID: 0000-0002-6705-958X
Esra ORUM ÇATTIK, Eskişehir Osmangazi University, ORCID ID: 0000-0002-9080-3311

Abstract

This study aimed to examine the effectiveness of the instructional package in which self-monitoring and self-reinforcement strategies were used together in teaching vocational skills to individuals with intellectual disability (ID). In this study, which aims to examine the effect of self-monitoring and self-reinforcement strategies on the realization of vocational skills for individuals with intellectual disabilities (I/DD), the multiple probe model with between-participants probe trial was used as one of the single-subject research models. The study was conducted with three adolescents between the ages of 16 and 18 with a mild level of intellectual disability. All participants performed the vocational skill taught independently using self-monitoring and self-reinforcement strategies. In the follow-up sessions conducted one, three, and five weeks after the instruction was completed, it was observed that all participants maintained occupational skills. All participants generalized the vocational skills taught to them using different environments and different tools. Social validity data were collected from individuals, parents, and teachers before and after the intervention. The study results showed that using self-monitoring and self-reinforcement strategies was effective in acquiring and maintaining vocational skills. Individuals could generalize the target skills to different settings tools and materials. Participants, parents, and teachers expressed positive opinions about using self-monitoring and self-reinforcement strategies in teaching vocational skills. Based on the results of the study, vocational teachers were recommended to use self-monitoring and self-reinforcement strategies in teaching vocational skills.

Keywords: *Intellectual Disability, Vocational Skills, Self-monitoring, Self-reinforcement.*



Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 26, No 1, 2025
pp. 239-260
DOI
10.17679/inuefd.1540905

Article Type
Research Article

Received
30.08.2024

Accepted
02.12.2024

Suggested Citation

Akin Kaya, S. N. ve Orum Çattik, E. (2025). The effectiveness of self-management strategies in teaching vocational skills to individuals with intellectual disabilities, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 26(1), 239-260. DOI: 10.17679/inuefd.1540905

This article is derived from a master's thesis accepted by Eskişehir Osmangazi University, Institute of Educational Sciences in July 2024. This study was presented as an oral presentation at the 34th National Special Education Congress.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Employment is the most fundamental human right and one of the most critical steps of independent living. The place of work in social life is important because work is to produce a product as a result of the use of physical and mental activities. In addition, an individual needs to work to have a qualified life. Like every individual, individuals with intellectual disabilities (I/DD) need to be employed to develop social relationships within society, integrate with society, and become an active member of the society they live in without being dependent on their immediate environment. For this reason, one of the things that can be done to bring individuals with intellectual disabilities into society is to ensure that they receive qualified vocational training and become employed.

Purpose

The study aimed to examine the effectiveness of self-monitoring and self-reinforcement strategies in acquiring vocational skills with individuals with I/DD to reduce the limitations mentioned above and expand the national literature. It also aimed to determine the opinions of the participants with I/DD, their parents, and field education vocational teachers before and after the implementation.

Method

The study used a single-subject research model of multiple probes with inter-participant probes. Three individuals aged 16-18 with intellectual disability, their parents, and teachers participated in the study. In the study, the first participant was taught the skill of photocopying, the second participant was taught the skill of sorting documents, and the third participant was taught the skill of sending e-mails. The implementation phase of the study was carried out in the library and photocopying office of the school attended by individuals with I/DD. Efficacy, reliability, and social validity findings were collected. Effectiveness findings were collected from participants with I/DD; social validity findings were collected from parents and teachers.

Findings

All participants performed the vocational skills taught to them independently using self-monitoring and self-reinforcement strategies. In the follow-up sessions conducted one, three, and five weeks after the instruction was completed, it was observed that all participants maintained vocational skills. All participants generalized the vocational skills taught to them using different environments and different tools. Social validity data were collected from individuals, parents, and teachers before and after the intervention. The results of the study showed that using self-monitoring and self-reinforcement strategies was effective in acquiring and maintaining vocational skills. Individuals could generalize the target skills to different settings, tools, and materials. Participants, parents, and teachers expressed positive opinions about using self-monitoring and self-reinforcement strategies in teaching vocational skills.

Discussion & Conclusion

All of the individuals with SD could independently perform the vocational skills targeted for them. This finding is consistent with similar studies in the literature where self-management strategies were used in teaching different skills. In the current study, follow-up data were collected one, three, and five weeks after the instruction was completed. It is thought that it is important that all participants with ID were able to maintain their ability to independently perform complex and multi-step professional skills long after the teaching sessions were completed. The present study is similar to the findings of other studies in which more than one self-management strategy was used together. In addition, the current study is among the studies in which self-management strategies were used and follow-up data were collected for the longest period. When the generalization findings of the study were examined, it was seen that

the participants who were SD participants realized the skills they learned by using different environments and different tools and materials. This finding of the study is consistent with the generalization findings of the studies conducted using self-management strategies. Although it is seen that social validity data were collected in one of the similar studies, in recent years, there are opinions that it would be appropriate to collect social validity data before the research to better determine the effectiveness of the research. In this study, data were collected from the participants both before and after the implementation. It is thought that this situation is important in terms of seeing the effect of the implementation in a better way and these findings are one of the unique and strong aspects of the research. In addition, social validity data regarding the implementation were collected from the participants with I/DD who were directly involved in the implementation, their parents, and teachers who received vocational training. It is thought that collecting data from more than one group creates awareness about both self-management strategies and the teaching of vocational skills for the target audience to see the effect of the intervention. When the social validity findings of the study are analyzed, it can be said that the opinions of all groups changed positively after the implementation compared to the pre-implementation period. The social validity findings of the study are similar to the studies conducted using self-management strategies in the literature.

Zihin Yetersizliği Olan Bireylere Mesleki Becerilerin Öğretiminde Kendini Yönetme Stratejilerinin Etkililiği

Seda Nur AKIN KAYA, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0002-6705-958X

Esra ORUM ÇATTIK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-9080-3311

Öz

Araştırmada zihin yetersizliği (ZY) olan bireylere mesleki becerilerin kazandırılması üzerinde kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin birlikte kullanılmasının etkisini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmada tek denekli araştırma modellerinden birisi olan katılımcılar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırma hafif düzey ZY tanısına sahip 16-18 yaş aralığındaki üç erkek birey ile gerçekleştirilmiştir. Tüm katılımcılar kendilerine öğretimi gerçekleştirilen mesleki beceriyi kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanarak bağımsız şekilde gerçekleştirmiştir. Öğretim tamamlandıktan bir, üç ve beş hafta tüm katılımcıların mesleki becerileri sürdürdüğü görülmüştür. Tüm katılımcılar kendilerine öğretimi gerçekleştirilen mesleki beceriyi farklı ortam ve farklı araç gereçler kullanarak genellemiştir. Bireylerden, ebeveynlerden ve öğretmenlerden uygulama öncesi ve uygulama sonrası sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Araştırmanın sonuçları ZY olan bireylerin kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanmalarının mesleki becerileri kazanmalarında ve sürdürmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca bireyler hedeflenen becerileri genelleyebilmişlerdir. Katılımcılar, ebeveynler ve öğretmenler mesleki becerilerin öğretiminde kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin kullanımına ilişkin olumlu görüşler bildirmiştir. Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak meslek öğretmenlerine mesleki becerilerin öğretiminde kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini kullanmaları önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zihin Yetersizliği, Mesleki Beceriler, Kendini İzleme, Kendini Pekiştirme.



İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 26, Sayı 1, 2025
ss. 239-260

DOI
10.17679/inuefd.1540905

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
30.08.2024

Kabul Tarihi
02.12.2024

Önerilen Atıf

Akın-Kaya, S. N. & Orum-Çattık, E.. (2025). Zihin yetersizliği olan bireylere mesleki becerilerin öğretiminde kendini yönetme stratejilerinin etkililiği, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 239-260. DOI: 10.17679/inuefd.1540905

Bu makale Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Temmuz, 2024 tarihinde kabul edilen yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu çalışma, 34. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

İstihdam hem en temel insan hakkı hem de bağımsız yaşamın en önemli adımlarından birisidir (Uluyol, 2023). Toplumsal yaşam içerisinde çalışmanın yeri önemlidir; zira çalışmak bedensel ve zihinsel aktivitelerin kullanılması sonucunda ortaya bir ürün koymaktır (Ünal, 2003). Buna ek olarak bireyin yaşam kalitesinin artması için çalışmaya gereksinimi vardır (Yılmaz, 2001). Her birey gibi zihinsel yetersizliği (ZY) olan bireylerin de toplum içerisinde sosyal ilişkiler geliştirebilmeleri, toplum ile bütünleşmeleri ve yakın çevrelerine bağımlı olmadan yaşadıkları toplumun aktif bir üyesi olabilmeleri için istihdam edilmeleri gerekmektedir (Kelley & Coco, 2015). Bu nedenle ZY olan bireyleri topluma kazandırmak için yapılabileceklerden birisi onların nitelikli bir mesleki eğitim almalarını ve istihdam olmalarını sağlamaktır (Coşgun-Başar, 2010; Özdemir, 2008).

Türkiye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2023 yılında hazırladığı 'Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni' verilerine göre Türkiye'de toplam 2.511.950 kişi herhangi bir yetersizliğe sahiptir. Bu bireylerin %17,07'si ZY tanısına sahiptir. Yetersizliği olan bireylerin nüfusunun yaş dağılımına bakıldığında 15-64 yaş aralığında bulunan bireylerin sayısı 1.707.578'dir. Buna göre yetersizliği olan bireylerin nüfusunun %67,97'si çalışan ve üreten yaş grubu olan 15-64 yaş aralığında bulunan bireylerden oluşmaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü [EYHGM], 2023). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2013 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre ise yetersizliği olan bireylerin nüfusunun sadece %22,1'nin istihdam olarak iş gücüne kazandırıldığı görülmektedir (TÜİK, 2013). Buna göre yetersizliği olan her beş bireyden sadece birisi istihdam edilebilmektedir (Aköğretmen, 2023). Aynı veriler ZY olan bireylerin diğer yetersizlik türlerine göre %5.8 ile en az istihdam oranlarından birisine sahip olduğunu da göstermektedir (TÜİK, 2013). Bu sonuçlar ZY olan bireylerin istihdam edilebilmeleri daha geniş kapsamlı ve nitelikli bir mesleki eğitim almaları gerektiğini düşündürmektedir.

Kendini yönetme (self-management) "bireyin davranışlarının istendik değişikliklerle sonuçlanmasını sağlayan davranış değiştirme tekniklerinin bireysel ve sistematik olarak uygulanması" biçiminde tanımlanmaktadır (Vauth vd., 2005). Kendini yönetme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde büyük öneme sahiptir (Field & Hoffman, 2002). Kendini yönetme bağımsızlık, kendini savunma, özerklik, öz-yeterlilik, içsel motivasyon, kişisel özellikler ve kendini kontrol etme gibi pek çok değişkenle yakından ilişkilidir (Glago vd., 2009). Kendine ön uyarı verme, kendine yönerge verme, kendini izleme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme şeklinde beş stratejiden oluşan kendini yönetme (Yücesoy-Özkan, 2007), birçok araştırmada özel gereksinimli bireylere pek çok beceri ve/veya davranışın kazandırılmasında etkili bir biçimde kullanılan kanıta dayalı bir uygulamadır (Loftin vd., 2008; Moore vd., 2013).

Uluslararası alan yazın incelendiğinde yetersizliği olan bireylere kendini yönetme stratejileri mesleki becerilerin kazandırılmasında (Ganz & Sigafoos, 2005), akademik performansın artırılmasında (Reid ve Lienemann, 2006), problem davranışların azaltılmasında (Hoff & Ervin, 2013), sınıf-içi becerilerin öğretiminde (Beckman vd., 2019; Shogren vd., 2011), iletişim becerilerin artırılmasında (Newman & Ten-Eyck, 2005), günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında (Lee vd., 2018), fiziksel etkinliklerin artırılmasında (Todd & Reid, 2006) kullanılmış ve etkili olduğu görülmüştür. Ulusal alan yazında kendini yönetmenin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde; sınıf içi becerilerin artırılmasında (Gönen, 2023; Sayar, 2020), akademik becerilerin artırılmasında (Töret vd., 2015; Tufan & Aykut, 2018), dikkat becerilerinin artırılmasında (Sosun-Haytabay, 2011), sosyal becerilerin artırılmasında (Avcıoğlu, 2012), mesleki becerilerin artırılması gibi çeşitli becerilerin öğretiminde (Dağseven-Emecen vd., 2019; Gevşek, 2016) kullanıldığı ve etkili olduğu görülmektedir.

Ulusal alan yazında ZY olan bireylere çeşitli öğretim yöntemleri kullanılarak mesleki becerilerin öğretildiği bazı araştırmalar yer almaktadır (Bahçalı, 2016; Leblebici, 2012). Bu araştırmalarda eş zamanlı ipucuyla öğretim (ör., Çankaya & Eratay, 2011; Leblebici, 2012), video

model yöntemi (Ulugöl & Eratay, 2020), teknoloji destekli öğretim (Bahçalı, 2016) gibi çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu araştırmalarda kullanılan yöntemlerin ZY olan bireylere mesleki becerileri kazandırmada etkili olduğu ortaya konulmuştur. Buna karşın ZY olan bireylerin mesleki becerileri gerçekleştirirken iş ortamına uygun biçimde davranabilmeleri, olası sorunları çözebilmeleri, işe uyum sağlamaları ve sürdürülebilir biçimde istihdam edilebilmeleri için kendi davranışlarını yönetmeye gereksinimleri bulunmaktadır (Gönülaçan, 2016). ZY olan bireylerin istihdamına ilişkin yapılan bir araştırmada bireylerin kendilerinden, ailelerinden, okul yönetiminden, öğretmenlerden ve işverenlerden görüşler alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında bireylerin kendi ilgi, yetenek ve güçlü, zayıf yönlerinin farkında olmamaları nedeniyle performanslarına uygun ortamlarda istihdam edilemedikleri, işle ilgili görevleri yerine getirme sırasında aksaklıklar yaşandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Öztürk, 2023). Birey kendini yönetme becerilerini sergilediğinde kendi yaşamını istekleri dahilinde sürdürmekte (Wehmeyer vd., 2003) ve yaşam kalitesi artmaktadır (Wehmeyer & Schwartz, 1998). ZY olan bireyler kendini yönetme becerisini kazandıklarında okul ve okul sonrası olumlu çıktılar elde etmekte, bağımsız yaşama geçiş sürecini daha kolay atlatmaktadır (Wehmeyer, 2007).

Araştırmalar ZY olan bireylerin nitelikli eğitim alabilmelerinin kanıta dayalı uygulamaların kullanılmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir. Mesleki eğitim için de aynı durum geçerlidir. Bu nedenle erken çocukluk ve ilkököl döneminin yanı sıra bağımsız yaşama geçiş yapılan ortaöğretim döneminde de kanıta dayalı uygulamalar kullanılarak nitelikli bir öğretim sunulması önemlidir (Taconet et al., 2024). ABD Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (National Professional Development Center [NPDC]), 2014 yılında yayınlamış olduğu raporda merkezin kendisi tarafından geliştirilmiş olan ölçütü karşılayan kendini yönetme stratejilerini kanıta dayalı uygulamalar arasına almıştır. (Sam & Team, 2016). Kendini yönetme stratejilerinin kullanıldığı araştırma konuları arasında mesleki becerilerde yer almaktadır. Kendini yönetme stratejileri kullanılarak ZY olan bireylerle gerçekleştirilen araştırmalarda öğretilen mesleki beceriler incelendiğinde yemek pişirme (Dağseven-Emecen vd., 2019; Gevşek, 2016) mesleki beceriyi tamamlama ve yardım isteme (Ganz & Sigafoos, 2005) gibi sınırlı sayıda mesleki becerilerinin çalışıldığı görülmektedir. Bu nedenle alan yazında mesleki becerilerin kendini yönetme stratejileri kullanılarak kazandırılmasına ilişkin araştırmaların sayısının artırılmasına gereksinim bulunmaktadır. Kendini yönetme stratejileri, akademik başarının artırılmasında (Küçüközyiğit, 2014; Sert, 2019), okulda uygun davranışların artırılmasında (Sayar, 2020), sosyal becerilerin öğretiminde (Çelik, 2010) ve öğrenilmiş davranışlarda kalıcılığın ve genellemenin sağlanmasında kullanılmış ve etkili bulunmuştur (Lee vd., 2007; Yücesoy-Özkan, 2007).

Daha önce de bahsedildiği gibi ülkemizde özel eğitim ortamlarında kendini yönetme stratejileri kullanılarak yapılan araştırmaların sayıca sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmalardaki katılımcı yaşları incelendiğinde ilköğretim grubu olan 7-14 yaş aralığında gerçekleştirilen araştırma sayısının (Dağseven-Emecen vd., 2019; Küçüközyiğit, 2014; Töret vd., 2015; Tufan & Aykut, 2018) ortaöğretim yaş grubu olan 15-18 yaş aralığında katılımcı sayısı olan araştırma sayısından (ör. Çaka, 2021; Çay, 2022) daha fazla olduğu görülmektedir.

Mesleki becerilerin öğretimi ZY olan bireylerin iş yaşamına katılmasının önündeki en önemli engellerden birinin kalkmasına yardımcı olmaktadır (Aköğretmen, 2023). Bununla birlikte bu becerilerin iş ortamında sergilenmesi sırasında kendini yönetmenin doğasında yer alan işle ilgili görevleri yerine getirme sırasında aksaklıkları giderme, süreçte kendisini izleme ve bir başkasının desteği olmaksızın kendini pekiştirme gibi stratejileri kullanma gibi bir çok davranışın sergilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle kendini yönetme stratejilerinin mesleki becerilerin kazandırılması sırasında uzun vadeli olumlu etkiler yaratacağı düşünülmektedir. Türkiye’de mesleki eğitim programlarının iyileştirilmesi noktasında hala birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Bu sınırlılıkları azaltmanın bir yolu yetersizliği olan bireylerin aldığı mesleki eğitimin niteliğini arttırmak ve bu eğitimin istihdam ortamlarında sürdürülebilirliği arttırması için kanıta dayalı uygulamaları eğitim ortamlarında daha yaygın olarak kullanmak olabilir. Bu bağlamda mesleki

becerilerin öğretiminde uygulamacılara yol gösterici araştırma sayısını arttırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda bu çalışmada ZY olan bireylere mesleki becerilerin kazandırılmasında yukarıda sözü edilen sınırlılıkları azaltmak ve ulusal alan yazını genişletmek amacıyla kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin etkililiğini incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca ZY olan katılımcılar, ebeveynleri ve alan eğitimi meslek öğretmenlerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası görüşlerini belirlemek hedeflenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1.Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin birlikte kullanılması ZY olan bireylerin mesleki becerileri kazanmalarında, sürdürmelerinde ve genellemelerinde etkili midir?

2.ZY olan bireylerin kendilerinin, ebeveynlerinin ve meslek eğitimi aldıkları alan öğretmenlerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrasına ilişkin görüşleri nasıldır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Mevcut çalışmada ZY olan bireylere kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanarak mesleki becerilerin gerçekleştirilmesinin üzerindeki etkisini incelemek amacıyla tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Model kolay uygulanabilirliği, yapılan uygulama sayısının daha fazla olması ile birlikte öğretime daha fazla benzemesi ve dış geçerliği yüksek olması gibi nedenlerle tercih edilmiştir (Gast ve Ledford, 2014).

2.2. Katılımcılar

Araştırmada 15-18 yaş aralığında hafif düzey ZY tanısı olan birisi pilot uygulamada yer almak üzere toplam dört birey, bu bireylerin ebeveynleri ve meslek eğitimi alan öğretmenleri katılımcı olarak yer almıştır. ZY olan bireylerden beklenen önkoşul özellikler (a) araştırmaya katılmaya gönüllü olma, (b) tam teşekküllü bir hastaneden alınmış ZY tanısı olduğuna dair raporu olma (c) el ve göz koordinasyon becerilerine sahip olma, (d) çalışmaya 15 dakika dikkatini veriyor olma, (d) okuma ve yazma becerilerine sahip olma (e) sözel yönergeleri yerine getirme şeklindedir. Sözü edilen ön koşul becerileri değerlendirmek amacıyla “Ön koşul Değerlendirme Formu” hazırlanmış ve bu ön koşul becerilere sahip dört ZY olan birey belirlenmiştir. Çalışmaya katılan tüm katılımcılara bir kod isim verilmiştir. Araştırmanın ebeveyn ve öğretmen katılımcılarına da benzer biçimde araştırma amacı, uygulama süreci ve çalışmada elde edilmesi öngörülen sonuçlar açıklanmıştır. Ebeveyn ve öğretmen katılımcılardan araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını beyan eden “Araştırma Gönüllü Katılım Formu” nu imzalamaları istenmiştir. Araştırmaya katılan meslek öğretmenleri bilişim teknolojileri alanında uzmanlığı bulunan kişilerdir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.

ZY olan birey, Ebeveyn ve Öğretmen Katılımcıların Demografik Özellikleri

ZY olan Katılımcılar			Ebeveyn Katılımcılar			Öğretmen Katılımcılar		
Kod isim	Yaş	Cinsiyet	Kod isim	Yaş	Cinsiyet	Kod isim	Yaş	Cinsiyet
Ahmet	16	Erkek	E1	43	K	Ö1	32	Erkek
Deniz	18	Erkek	E2	44	E	Ö2	36	Kadın
Tarık	17	Erkek	E3	36	K	Ö3	38	Kadın

2.3. Ortam ve Araç-gereçler

Araştırma ZY olan katılımcıların devam ettikleri özel eğitim meslek okulunun fotokopi odası ve kütüphanesi olmak üzere iki farklı ortamda yürütülmüştür. ZY olan katılımcılarla e-posta gönderme ve fotokopi çekme becerileri fotokopi odasında; evrak tasnifleme becerisi kütüphanede çalışılmıştır. Başlama düzeyi ve izleme oturumları uygulamanın gerçekleştirildiği ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Ahmet ile kütüphanede Deniz ve Tarık ile fotokopi odasında uygulama yapılmıştır. Ahmet ile uygulama yapılan kütüphanenin giriş kapısının karşısında bir adet pencere, bilgisayarın ve kitap kayıt defterinin olduğu masa bulunmaktadır. Giriş kapısının sağ tarafında kalan duvar boyunca kitapların yer aldığı kitaplıklar bulunmaktadır. Giriş kapısının solunda bulunan duvarda ise Atatürk köşesi yer almaktadır. Deniz ve Tarık ile uygulamanın yapıldığı yer okulun fotokopi odasıdır. Giriş kapısının hemen karşısında bir masa ve masanın üzerinde masaüstü bilgisayar bulunmaktadır. Ayrıca masanın bulunduğu duvarda bir adet pencere bulunmaktadır. Giriş kapısının sağ tarafında fotokopi makinesinin bulunduğu bir masa bulunmaktadır. Oda da bir adet bilgisayar sandalyesi bulunmaktadır. Genelleme oturumları okulda bulunan öğretmenler odasında, bilişim teknolojileri atölyesinde ve okul yolunda bulunan kırtasiyede gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada öğretimi yapılan tüm hedef becerilerde cep telefonu, zil, kurşun kalem, tripod, video kamera, gülen yüz yapıştırıcıları, kronometre, “Kendini İzleme ve Kendini Pekiştirme Kontrol Listesi” ve “Öğrenci Değerlendirme Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Fotokopi çekme becerisinin öğretiminde bu araç gereçlere ek olarak fotokopi makinesi, evrak kutusu, etkinlik kağıtları, “Fotokopi Çekme Becerisi Kontrol Listesi” kullanılmıştır. E-posta gönderme becerisinin öğretimi için bu araçlara ek olarak masaüstü bilgisayar, “E-posta Gönderme Becerisi Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Evrak tasnifleme becerisinin öğretimi için ise Şeffaf dosya, evrak klasörü, okul not çizelgeleri, “Evrak Tasnifleme Becerisi Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Genelleme oturumlarında ise öğretim oturumları gerçekleştirilirken kullanılan okul fotokopi makinesinin dışında kırtasiyede bulunan fotokopi makinesi kullanılmıştır. Evrak tasnifleme becerisinin genelleme oturumları için kullanılan araç-gereç ders kategorilerine göre verilmiş olan ve üzerinde tarih bulunan ders etkinlik sayfalarıdır. E-posta gönderme için android işletim sistemi bulunan akıllı telefon kullanılmıştır.

2.4. Bağımlı-Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni ZY olan üç katılımcının mesleki becerileri (e-posta gönderme, fotokopi çekme, evrak tasnifleme) doğru gerçekleştirme düzeyleridir. Beceriler analiz edildikten hemen sonra birbirinden bağımsız ve benzer zorluk düzeyinde olduklarını belirlemek amacıyla mantıksal analiz yapılmıştır. Araştırmada kullanılacak olan araştırma deseni gereğince çalışılan becerilerin birbirini etkilemeyecek düzeyde olması amaçlanmıştır. Katılımcıların üçü de bilişim teknolojileri alanında mesleki eğitim almaktadır. Bu nedenle uygulama için sırasıyla fotokopi çekme, e-posta gönderme, evrak tasnifleme becerileri belirlenmiştir. Araştırmada kendini izleme ve kendini pekiştirme, katılımcıların mesleki becerileri gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin belirlenmesi, kendini kaydetmesi ve kendini pekiştirmesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkeni kendini yönetme stratejileri içerisinde yer alan kendini izleme ve kendini pekiştirmenin birlikte kullanılmasıdır. Araştırma kapsamında ZY olan bireylere fotokopi çekme, e-posta gönderme ve evrak tasnifleme becerilerinin öğretimi kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini birlikte kullanılmasının etkisi incelenmiştir. Agran ve meslektaşları (2003) tarafından kendini izlemeyi hedef davranışın gözlenmesi ve hedef davranışın yapılp yapılmadığının kaydedilmesi olarak tanımlanmıştır. Agran ve meslektaşları (2003) tarafından geliştirilmiş olan kendini izleme öğretim basamaklarının temel alındığı bu çalışmada, öğretim basamaklarında uyarlamalar yapılmıştır. Aşağıda bağımsız değişkenin uygulanış aşamaları ve deney süreci ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

2.5. Deney Süreci

Araştırmada deney süreci, pilot uygulama, başlama düzeyi, öğretim, günlük yoklama, izleme ve genelleme oturumlarından oluşmaktadır. Deney süreci boyunca uygulama öncesinde ortam hazırlığı yapılmış, tüm oturumlar video kamera ile kaydedilmiştir.

2.5.1. Pilot Uygulama Oturumları

Araştırmanın uygulanması sürecinde oluşabilecek olası aksaklıkların önceden belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması için uygulama başlatılmadan önce pilot uygulama oturumları gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın pilot uygulaması, uygulamaya katılım gösteren ZY olan bireylerle benzer özellik gösteren bir erkek bireyle yapılmıştır. İlk pilot uygulama oturumu sonunda araştırmanın uygulanmasında bir sorun olmadığı belirlenmiş ve uygulamaya başlanmıştır.

2.5.2. Başlama Düzeyi Oturumları

Başlama düzeyi oturumlarında ZY olan katılımcıların mesleki beceriyi gerçekleştirme düzeyine ilişkin veriler toplanmıştır. Çalışma ortamı becerilerin gerçekleştirilmesi için gerekli araç-gereçlerin yer alacağı şekilde hazırlanarak katılımcıyla birlikte ortama gelinmiştir. Katılımcıya çalışma yapılacağı açıklanmış ve dikkati çekilmiştir (Şimdi ... yapacağız. Çalışmak için hazır mısınız?). Daha sonra hedef beceriye uygun olarak yönerge verilmiştir (Bu belgenin fotokopisini çeker misin?/ Bu belgeyi bu adrese e-posta ile gönderir misin?/ Bu evrakları tasnifler misin?) yönergesi verilmiştir. Yönerge verildikten sonra ilk beceri basamağının gerçekleştirilmesi için 5 saniye beklenmiştir. Elde edilen başlama düzeyi verileri her beceriye uygun olarak "Fotokopi Çekme/E-Posta gönderme/Evrak Tasnifleme Becerisi Veri Kayıt Formu"na kaydedilmiştir. Katılımcı basamağı doğru gerçekleştirildiğinde (+) işaretlenmiştir. Gerçekleştirilemeyen beceri basamağı için "Veri Kayıt Formu" na (-) işaretlenmiştir ve oturum sonlandırılmıştır. Tüm katılımcılarla kullanılan desene uygun olarak kararlı veri toplandıktan sonra oturumlar sonlandırılmıştır.

2.5.3. Öğretim Oturumları

Başlama düzeyi oturumu sona erdikten sonra araştırmacı ilk katılımcıyla öğretim oturumlarına başlamıştır. Katılımcıyla önce kısa bir sohbet başlatmış ve öğretim sırasında uyulması gereken kurallardan bahsedilmiştir. Daha sonra kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin adımları uygulanmaya başlamıştır. Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin öğretiminde Agran ve meslektaşları (2003), geliştirdikleri 10 adımda kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri uygulama süreci uyarlanarak öğretim gerçekleştirilmiştir.

Adım 1 Hedef davranışı tanımla: Araştırmacı hedef becerinin nasıl yapılacağını betimlemiş ve beceriyi katılımcıya model olarak göstermiştir. Ayrıca beceri gerçekleştirilirken dikkat edilmesi ve özen gösterilmesi gereken noktaları belirtmiştir.

Adım 2: Hedef davranışların yararlarını tartış: Araştırmacı, bu adımda beceriyi doğru bir şekilde gerçekleştirmenin yararlarını katılımcı ile soru cevap şeklinde tartışmıştır

Adım 3 Hedef davranışın uygun olan ve olmayan örneklerini göster ve uygulama yaptır: Araştırmacı, beceri basamaklarının uygun ve olmayan örneklerini göstermiş, model olma, rehberli uygulama ve bağımsız uygulama aşamaları kullanılacak katılımcıya uygulama yaptırmıştır.

Adım 4 Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinde kullanılacak materyalleri tanı ve kendini izleme ve pekiştirmenin yararlarını tartış: Araştırmacı kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin yararlarından bahsederek ve kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin materyallerini tanıtmıştır.

Adım 5 Hedef davranışı kazanma sürecinde kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini kullanmayı öğret: Araştırmacı, kendini izleme ve kendini pekiştirmenin tüm basamaklarını betimleyerek öğrencilere model olmuştur.

Adım 6 Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini uygulat: Bu aşamada araştırmacı model olma aşamasında gerçekleştirdiği beceriyi ve kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin kullanımını katılımcının gerçekleştirmesini istemiştir. Katılımcıya ihtiyaç duyduğu yerde “Şimdi ne yapıyorduk?” gibi hatırlatmalar içeren sözel ipuçları kullanmıştır.

Adım 7 Gerçek durumlarda bağımsız uygulama fırsatını sağla ve değerlendirme yap: Araştırmacı, model olma, rehberli uygulamaların ardından katılımcının kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini uygulamada zil ve kronometre olmadan performansını görmek istediğini belirtmiş, kullanılan bu araç gereçler olmadan da becerinin doğru şekilde yapılabileceğini söylemiştir.

2.5.4. Yoklama Oturumları

Günlük yoklama oturumları, ZY olan bireylerin her biri için hedeflenen mesleki beceriyi ne düzeyde öğrendiklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bireyler ile birinci öğretim oturumu hariç diğer tüm öğretim oturumlarının hemen öncesinde günlük yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı günlük yoklama oturumlarında başlama düzeyi oturumlarında izlediği sürecin aynısını gerçekleştirmiştir.

2.5.5. İzleme ve Genelleme Oturumları

Araştırmacı, izleme oturumlarını her bir katılımcının kendisi için hedeflenen beceriyi hangi düzeyde sürdürdüğünü belirlemek için gerçekleştirmiştir. İzleme oturumu verileri, öğretim oturumlarının sonlandırılmasından sonraki birinci, üçüncü ve beşinci haftalarda ZY olan katılımcıların öğrendikleri mesleki becerileri gerçekleştirme düzeyini değerlendirmiştir. İzleme oturumlarında yoklama oturumlarındaki sürecin aynısı gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, araştırmacının her beceri için hazırlanan “Yoklama, Öğretim, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu”na kaydedilmiştir.

Araştırmada tüm hedef beceriler için genelleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Fotokopi çekme becerisi için farklı bir ortam olan kırtasiyede bulunan farklı bir fotokopi makinesi kullanılarak hem ortam hem de araç-gereç genellemesi gerçekleştirilmiştir. E-posta gönderme becerisi için öğretmenler odasında akıllı telefon üzerinden bir e-posta uygulaması kullanılarak farklı bir e-posta adresinden e-posta gönderilmiş ve araç-gereç genellemesi gerçekleştirilmiştir. Evrak tasnifleme becerisi için farklı bir bireye ait olan evraklarının öğretmenler odasında evrak tasniflemesi yapılmış hem ortam hem de araç-gereç genellemesi gerçekleştirilmiştir. Öğretim ve yoklama oturumları sırasında kendiliğinden gelişen ve önlenemeyen bazı değişkenler ortaya çıkmıştır. Örneğin e-posta gönderme becerisi gerçekleştirilirken internette yavaşlama gerçekleşmiş bu nedenle e-posta gönderim süresi uzamıştır ya da fotokopi makinesinde arıza gerçekleşmiş makinenin içine kağıt sıkışması gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Öğretim sırasında meydana gelen bu değişkenler ZY olan bireyler için öğretim içi genelleme özelliği göstermiş ve katılımcıların olağan dışı durumlara kendilerinin duruma göre kendilerini uyarlamalarını sağlamıştır. Genelleme ön test oturumları başlama düzeyi verileri toplandıktan hemen sonra; son test genelleme oturumları ise öğretim tamamlandıktan sonra gerçekleşmiştir. Genelleme oturumlarında yoklama oturumlarındaki sürecin aynısı izlenmiştir. Elde edilen genelleme verileri “Yoklama, Öğretim, İzleme ve Genelleme Oturumları Veri Kayıt Formu” nda ön-test/son-test genelleme sütununa kaydedilmiştir. İzleme ve genelleme verileri çizgi grafiği üzerinde gösterilmiştir.

2.6. Verilerin Toplanması ve Analizi

2.6.1. Etkililik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmacı etkililik verileri her hedef beceri için hazırlanan beceri analizlerinden oluşan “Öğretim, İzleme ve Genelleme Veri Kayıt Formları” kullanılarak toplanmıştır. Veriler birinci öğretim oturumu hariç her öğretim oturumundan önce gerçekleştirilen günlük yoklama oturumları, başlama düzeyi oturumları ve öğretim oturumları sonrası gerçekleştirilen genelleme oturumları ile öğretim sona erdikten bir süre sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında toplanmıştır. Her beceriye ilişkin veriler beceri analizi kayıt tekniği ile doğru tepki yüzdeleri $[(\text{doğru gerçekleştirilen basamak sayısı} / \text{tüm basamak sayısı}) \times 100]$ hesaplanmıştır. Veriler çizgi grafiğine yansıtılmıştır.

2.6.2. Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Sosyal geçerlilik verileri, araştırmada kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini kullanarak mesleki beceri öğretimi yapılan ZY olan üç bireylerin kendisinden, ebeveynlerinden ve araştırmacının yapıldığı okulda bulunan alan eğitim öğretmenleriyle yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler her katılımcı grubu için uygulama öncesi ve sonrası olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tümünü birinci araştırmacı gerçekleştirmiştir. Hedef kitleden toplanan sosyal geçerlik verileri betimsel olarak analiz edilmiştir.

2.6.3. Güvenirlik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada gözlemciler arası güvenirlilik ve uygulama güvenirliliği verileri olmak üzere iki tür güvenirlilik verisi toplanmıştır. Özel eğitim alanında lisans ve yüksek lisans derecesine sahip ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir okulda öğretmen olarak görev yapan bağımsız bir gözlemci güvenirlilik verilerini toplamıştır. Verilerin toplanması öncesinde gözlemci kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri hakkında ayrıntılı şekilde bilgilendirilmiştir.

Gözlemciler arası güvenirlilik verileri, hedef beceriler için gerçekleştirilen her evrenin (başlama düzeyi, yoklama, öğretim, izleme ve genelleme) en az %30’undan toplanmıştır. Gözlemci elde ettiği verileri her beceri için hazırlanan veri kayıt formuna kaydetmiştir. Gözlemciler arası güvenirlilik verilerinin analizi için $[(\text{görüş birliği} / \text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) \times 100]$ formülü kullanılmıştır (Gast & Ledford, 2014). Tablo 2.2’de gözlemciler arası güvenirlilik verileri yer almaktadır.

Tablo 2.

Gözlemciler arası güvenirlilik verileri

Katılımcı	Başlama Düzeyi	Öğretim	Günlük Yoklama	İzleme	Genelleme	Genel Ortalama
Deniz	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Ahmet	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Tarık	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Uygulama güvenirliliği verileri araştırmacının tüm oturumlarının doğru şekilde uygulandığını doğrulama amacıyla toplanmıştır. Bu amaçla her evre için uygulama güvenirliliği formları hazırlanmıştır. Uygulama güvenirliliği verileri $[(\text{gözlenen uygulamacı davranışı} / \text{planlanan uygulamacı davranışı}) \times 100]$ formülü ile analiz edilmiştir (Gast & Ledford, 2014). Tablo 2.3’te uygulama güvenirliliği verileri yer almaktadır.

Tablo 3.*Uygulama güvenilirliği verileri*

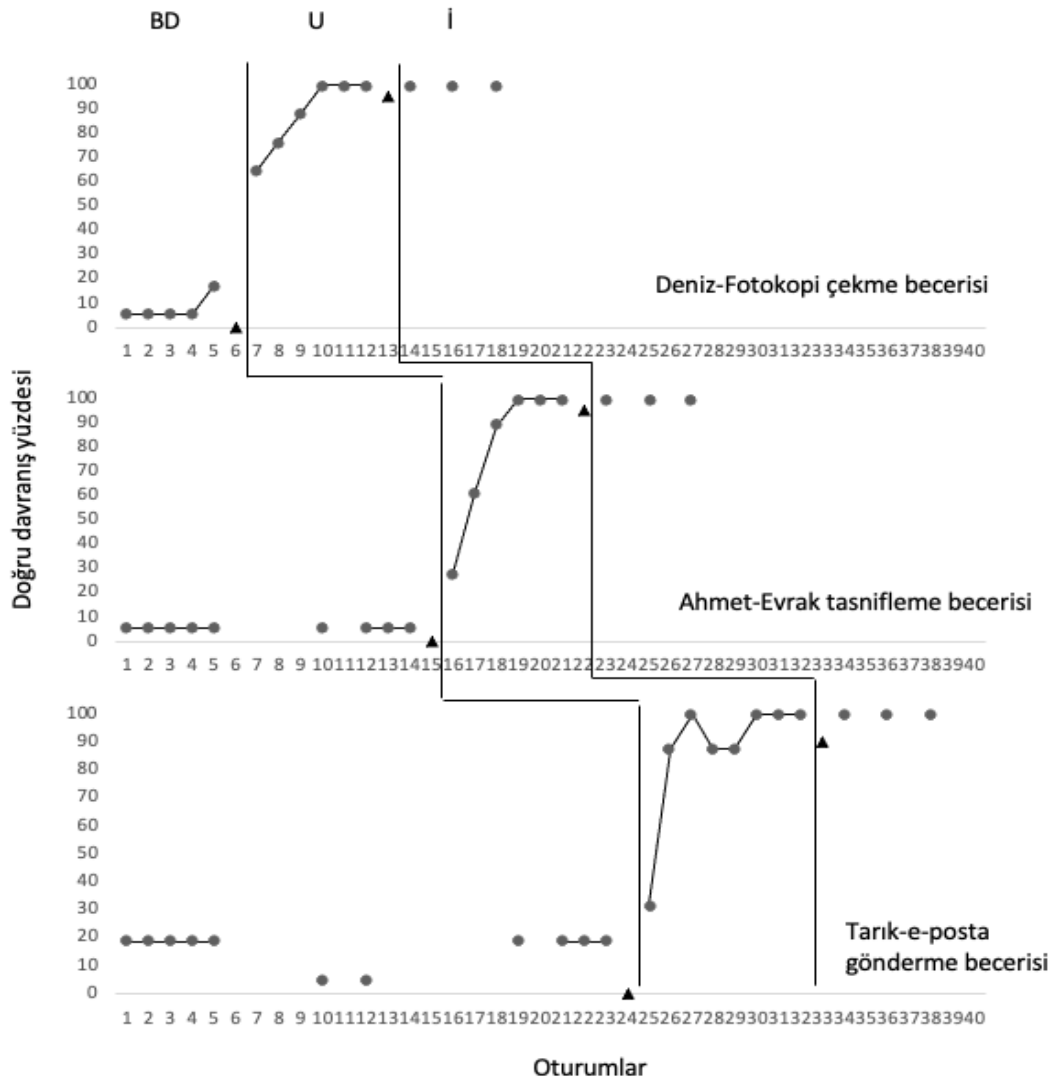
Katılımcı	Başlama Düzeyi	Öğretim	Günlük Yoklama	İzleme	Genelleme	Genel Ortalama
Deniz	%100	%97	%95	%100	%100	%98,4
Ahmet	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Tarık	%100	%100	%100	%100	%100	%100

3. Bulgular**3.1. ZY olan Katılımcıların Etkililik Bulguları**

Araştırmadaki katılımcıların kendini yönetme stratejilerini kullanarak mesleki becerileri gerçekleştirme düzeylerine ilişkin etkililik bulguları Şekil 3.1’ de gösterilmiştir.

Şekil 1.

ZY olan bireylerin mesleki becerilere ilişkin başlama düzeyi, yoklama, izleme ve genelleme bulguları



Şekil 3.1’de görüldüğü gibi birinci katılımcı Deniz’in başlama düzeyi verileri ortalama %4,7’dir. Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen uygulama sonunda yoklama verilerinin ortalaması %88,2’ye yükselmiştir. Öğretim tamamlandıktan bir, üç ve beş hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında Deniz ortalama %100 performans göstermiştir. Deniz’in genelleme ön-test verisi %0 iken uygulama tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen son-test oturumu sonrası performansı %95’ e yükselmiştir. İkinci katılımcı Ahmet’in başlama düzeyi verileri ortalama %5,5’tir. Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen uygulama sonunda yoklama verilerinin ortalaması %79,5’e yükselmiştir. Öğretim tamamlandıktan bir, üç ve beş hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında Ahmet ortalama %100 performans göstermiştir. Ahmet’in genelleme ön-test verisi %0 iken uygulama tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen son-test oturumu sonrası performansı %95’ e yükselmiştir. Üçüncü katılımcı Tarık’ın başlama düzeyi verileri ortalama %18,75’tir. Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen uygulama sonunda yoklama verilerinin ortalaması %99,21’e yükselmiştir. Öğretim tamamlandıktan bir, üç ve beş hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında Tarık ortalama %100 performans göstermiştir. Tarık’ın genelleme ön-test verisi %0 iken uygulama tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen son-test oturumu sonrası performansı %90’e yükselmiştir.

3.2. Sosyal Geçerlik Bulguları

Bu araştırmada kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanmanın mesleki becerilerin öğretimi üzerine etkilerine ilişkin katılımcıların, ebeveynlerin ve alan öğretmenlerinin kullanılan öğretim yöntemine ilişkin görüşleri ve elde edilen bulgular ile çalışmaya ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Sosyal geçerlik verileri tüm katılımcılar ile yarı-yapılandırılmış görüşler gerçekleştirilerek toplanmıştır.

3.2.1. ZY Olan Bireylerden Elde Edilen Sosyal Geçerlik Bulguları

Uygulama öncesi yapılan görüşmelerde bireylere çalışma hakkında ne düşündükleri sorulduğunda tüm katılımcılar mesleki becerileri öğrenme konusunda çok istekli ve çok heyecanlı olduklarını belirten olumlu ifadeler kullanmıştır. Bireylere “Çalışma öğretecek olan bu mesleki becerilerin senin için yararlı olacağını düşünüyor musun?” diye sorulduğunda katılımcıların tümü bu becerilerin staj yaparken ya da günlük hayatta kullanılacak beceriler olduğunu söylemişlerdir. Bireylere “Çalışmada bu becerileri öğrenirken zorlanacağını düşünüyor musun?” diye sorulduğunda iki katılımcı zorluk yaşasa bile öğrenmeye çalışacağını söylemiştir. Bir katılımcı ise zorluk yaşayacağını düşünmediği belirtmiştir.

Uygulama sonrası sosyal geçerlik bulgularına bakıldığında tüm katılımcılar öğretimden memnun kaldıklarını ve kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini kullanarak beceri öğrenmeyi sevdiklerini söylemiştir. Katılımcılara çalışmanın faydalı olup olmadığı sorulduğunda tüm katılımcılar çalışmayı çok faydalı bulduklarını artık bağımsız olarak öğrendikleri becerileri yapabildiklerini ifade etmiştir. Katılımcılara kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerini kullanarak öğrenmek istedikleri başka beceriler olup olmadığı sorulduğunda bir katılımcı bilgisayar üzerinden bir belge yazdırmayı öğrenmek için bu stratejileri kullanmak istediğini belirtmiştir. Bir katılımcı ise kendini pekiştirme stratejisini kullanarak kendini ödüllendirmeyi çok sevdiği yanıtını vermiştir. Araştırmacı çalışmada rahatsız oldukları bir durum olup olmadığını sorduğunda tüm katılımcılar araştırmada kendilerini rahatsız eden bir durum olmadığını belirtmiştir.

3.2.2. Ebeveynlerden Elde Edilen Sosyal Geçerlik Bulguları

Uygulama öncesi sorulan görüşme sorularından ilki “Çocuğunuzun fotokopi çekme, evrak tasnifleme, e-posta gönderme gibi mesleki becerilerini sergileme durumuna ilişkin neler söylersiniz?” sorusu olmuştur. Bu soruya katılımcılardan biri E2 “*Bilgisi yok fakat bu tür şeylere bir ilgisi var*” görüşü bildirmiştir. Bir diğer soru olan “Çocuğunuzun fotokopi çekme, evrak

tasnifleme ve e-posta gönderme gibi mesleki becerilerini öğrenmesinin ona nasıl bir yararı olacağını düşünüyorsunuz? Bu konuda neler söylersiniz?” sorusuna E3 *“Eşim rahatsız olduğu için ben bırakamıyorum. Ama bazen doktorda ya da başka yerde fotokopi çekmek lazım oluyor öğrenirse işimizde kolay olur. Günlük hayatında çok sık kullanacağını düşünüyorum.”* diyerek çocuğunun bu beceriyi öğrenmesinin ona günlük hayatta kolaylık sağlayacağını belirtmiştir. “Çocuğunuzun fotokopi çekme/evrak tasnifleme/e-posta gönderme becerilerini öğrenip iş hayatında uygulayabilmesi hakkında neler söylersiniz?/ Sizce bireyler bu becerileri öğrenip iş hayatında uygulayabilir mi? Bu konudaki görüşlerinizi merak ediyorum.” sorusuna ise E1 *“Her türlü şekilde hayatında da mesela bir meslek sahibi olduğunda bilişim üzerine okuduğu için ileri zamanda çok iyi bir kendisine başarı olacağını düşünüyorum.”* derken E2 *“Masa başında ve bilişim üzerine çalışacakları için büro işleri becerilerini bilmek çocuklarımıza kolaylık sağlar.”* demişlerdir. Son olarak *“Çocuğunuzun fotokopi çekme/evrak tasnifleme/e-posta gönderme becerilerini öğrendikten sonra aynı becerileri bağımsız yaşamında başka durumlarda da kullanma durumuyla ilgili neler söylersiniz?”* sorusuna E3 *“Çocuğunun e-posta göndermeyi öğrendikten sonra tek başına bunu yapabileceğini düşünüyorum. Oğlum bunu yapabilen bir çocuk.”* ya da E1 *“Oğlum tek başına fotokopi çeker yeter ki öğrensin.”* diyerek görüşlerini bildirmiştir.

Uygulama sonrasında *“Çocuğunuzun iş hayatına geçiş döneminde kullanacağı mesleki beceriyi öğrendiği bu araştırmaya katılmasıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?”* sorusuna E2 *“Düzen konusunda çok iyi oldu eskiden okulun normal dersler için verdiği bir dosyası vardı zarf şeklinde verilen çalışma kağıtlarını hemen onun içine atar giderdi, çantasını ve kitaplarını defterlerini de toplamazdı. Şimdi her şey düzen içerisinde.”* yanıtını vermiştir. *“Çocuğunuzun öğrendiği bu beceri onun yaşamına ne tür katkılar sağlayacağını düşünüyorsunuz?”* sorusuna E1 *“Benim ehliyetimin fotokopisi gerekiyordu. Kırtasiyeye gittik beraber kendisi çekmek istedi. Adama rica ettik fotokopiyi o çekti”* derken bir diğer ebeveyn E2 *“Kardeşinin bir okul belgesi vardı bilgisayarda Tarık’a dedim ki bana e-posta olarak at yarın çıkaralım. O da attı bana mailden. Ben önce yapamaz belki dedim ama yaptı.”* diyerek mesleki becerilerin sürdürüldüğüne dair yaşanmış olan olaylardan bahsetmişlerdir. *“Araştırma sürecinde kullanılan kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin mesleki becerilerin öğretilmesine etkisi hakkında neler söylersiniz?”* sorusuna ise E3 *“Etkili, yüzde yüz etkili diye düşünüyorum mesela kendi okulunda aldığı bir dersle mesela Türkçede, matematikte yanlışlarını tekrar öğretmeninde öğreniyor ya sizin öğretmeniz ona bir fayda sağladı mesela hata yaptığında hatasını fark ediyor ben burada hata yaptım aslında bunun böyle olmaması gerekiyordu diyerek yaptığı hatayı düzeltiyor. Öncesinde bu yoktu.”* diyerek görüşünü bildirmiştir.

3.2.3. Meslek Eğitimi Alan Öğretmenlerinden Elde Edilen Sosyal Geçerlik Bulguları

Uygulama öncesi sorulan *“ ZY olan bireylerin fotokopi çekme/evrak tasnifleme/e-posta gönderme gibi mesleki becerilerini sergileme durumuna ilişkin neler söylersiniz?”* sorusuna Ö1 *“Şimdi çocuklara baktığımızda ilk başta hepsi zorlanmış, çoğu beceri basamaklarından işte belki ilkinin yaptıysa ikincisinde takılmış, üçüncüsünde takılmış gibi ama öğrencileri biraz istekli gördüm. Öğrenmeye karşı istekleri var.”* ifadelerini kullanmıştır. *“ZY olan bireylerin fotokopi çekme, evrak tasnifleme ve e-posta gönderme gibi mesleki becerilerini öğrenmesinin ona nasıl bir yararı olacağını düşünüyorsunuz? Bu konuda neler söylersiniz?”* sorusuna Ö3 *“Çocukların hepsi şu anda en küçük yaş grubundan en büyük yaş grubuna kadar özel ya da sağlıklı bireyler olsun hepsinin önünde bir teknolojik ürün var. Çevrelerini fazlasıyla bu konuda gördükleri her şey teknoloji üzerine. Bizim çocuklarımız burada ki eğitimlerinden sonra meslek seçimi yaparken olsun günlük hayatlarında olsun bir e posta yoluyla bir iş başvurusu yapmak isteyecek günümüzde en önemli ve ilk başvuru adımı bir e posta yoluyla oluyor. Bu durumda çocuklarımızın gelecek hayatlarını yönetme bilme adına ve toplumun gerçek olarak hayata atılmalarını desteklemek adına bunları bilmeleri onların yaşamda var olmalarını sağlayacaktır.”* yanıtını vermiştir ZY olan bireylerin fotokopi çekme/evrak tasnifleme/e-posta gönderme becerileri öğrenip iş hayatında

uygulayabilmesi hakkında neler söylersiniz?/Sizce bireyler bu becerileri öğrenip iş hayatında uygulayabilir mi?” sorusuna Ö1 *“Şu an uygulayamazlar ama eğitimleri aldıklarında çok kolay bir şekilde yerine getirebilirler. Rahat bir şekilde uygulayabilirler hem de öğrenebilirlerse yaparlar, iş hayatında uygulayabilirler.”* diye belirtmiştir. Son olarak “ZY olan bireylerin fotokopi çekme/evrak tasnifleme/e-posta gönderme becerilerini öğrendikten sonra aynı becerileri bağımsız yaşamında başka durumlarda da kullanma durumuyla ilgili neler söylersiniz?” sorusuna Ö2 *“Yani evet, işe girmeleri için yeterlidir. Ama işi sürdürmeleri için yeterli değildir. Çünkü girdikleri işle alakalı kendilerini geliştirmeleri gerekecektir. Bunun için ekstra programları öğrenmeleri gerekecektir ama bunları öğrendikten sonra da diğer programları öğrenmesi uygulayabilmesi daha kolay olacaktır.”* yanıtını vermiştir.

Uygulama sonrasında sorulan “ZY olan bireylerin iş hayatına geçiş döneminde kullanacağı mesleki beceriyi öğrendiği bu araştırmaya katılmasıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna Ö3 *“Normal gerekli şekilde cihazı kullanma e-posta atma gibi adımları gerçekleştirebiliyorlar. Yani eğitim sonucunda bu çocukların birçok şeyi başardıklarını burada videolardan da görmüş olduk. Özellikle kendini izleme stratejisini kullanarak kendini analiz etmesi konusunda zaten özel eğitim çocuğunun kendi adına karar verebilmesi kendini değerlendirebilmesi çok üst seviye bizim için ve şu anda bunu görmekte çok mutlu etti. Çünkü çocuklarımızın genelde dışardan bakış açısı sürekli bir komut işte birinin kontrolünde olma birinin yönlendirilmesinde olma gibi bir algısı var ama görüyoruz ki videolarda da eğitim sonucunda öğrencilerimiz bırakın cihaz kullanmayı mail atma gibi eğitimde bunları gerçekleştirmeyi kendini değerlendirme boyutunda bile fayda sağlamış.”* yanıtını vermiştir. “ZY olan bireylerin öğrendiği bu beceri onun yaşamına ne tür katkılar sağlayacağını düşünüyorsunuz?” sorusuna Ö1 *“Onun yaşamında da şöyle özellikle e-posta gönderme işleminde arkadaşlarıyla olsun ya da iş ortamında olsun e-posta gönderebilir. Oradaki dosyalarını klasörlerini paylaşabilir. Resimlerini bu şekilde e-posta gönderme yoluyla paylaşabilir. Evrak düzenlemede de yine kendi evraklarını dosyalarını gruplara ayırabilme özelliği kazanmış o da güzel. Yine fotokopi çekmede de günlük hayatımızda yeri geliyor nüfus cüzdanı fotokopisi çekme durumunda kalıyoruz yine kendi işlerini bu şekilde yapabilirler.”* diye yanıtlamıştır. Son olarak “Araştırma sürecinde kullanılan kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin mesleki becerilerin öğretilmesine etkisi hakkında neler söylersiniz?” sorusuna ise Ö2 *“Evet etkili buldum çok faydası olmuş. Çünkü bu işlemler bizim günlük hayatımızın vazgeçilmez işlemleri. Çok sık kullandığımızdan dolayı her öğrencimizin her bireyin bunları öğrenmesi gerekiyor.”* diyerek görüşünü bildirmiştir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

4.1.Tartışma

Bu araştırmada ZY olan bireylere kendini yönetme stratejilerinden kendini izleme ve kendini pekiştirme birlikte kullanılarak mesleki becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Buna ek olarak hem ZY olan bireyler, onların ebeveynleri ve meslek eğitim alan öğretmenlerinin uygulama öncesi ve sonrasında ilişkin görüşlerini belirlemek hedeflenmiştir. Araştırma sonuçları ZY olan bireylerin mesleki becerileri kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanılarak kazandıklarını, sürdürdüklerini ve genelleyebildiklerini göstermektedir.

ZY olan bireylerin tümü kendileri için hedeflenen mesleki becerileri bağımsız bir biçimde gerçekleştirebilir duruma gelmişlerdir. Bu bulgu alan yazında kendini yönetme stratejilerinin farklı becerilerin öğretiminde kullanıldığı benzer araştırmaların bulgularıyla (ör. Gevşek, 2016; Lee vd., 2018; Todd & Reid, 2006) tutarlıdır. Mesleki becerilere ilişkin ölçütü karşılamak için gerçekleştirilen oturum sayısı katılımcılar arasında farklılık göstermektedir. Bu araştırmada ölçütü karşılamak için gerçekleştirilen oturum sayısı birinci ve üçüncü katılımcıda dört; ikinci katılımcıda altı oturumdur. İkinci katılımcıda uygulama sırasında performansının %100’den %87,5’e düştüğü görülmektedir. Bu duruma öğretim oturumları sürerken gerçekleşen ara tatil

ve sağlık sorunu sebebiyle okula devam durumunun aksamasının neden olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırmada öğretim tamamlandıktan bir, üç ve beş hafta sonra izleme verisi toplanmıştır. ZY olan tüm katılımcıların öğretim oturumları tamamlandıktan uzun bir süre sonra da karmaşık ve çok basamaklı mesleki becerileri bağımsız şekilde gerçekleştirme durumunu sürdürebilir olmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Mevcut araştırma birden fazla kendini yönetme stratejisinin bir arada kullanıldığı diğer araştırmaların bulgularıyla benzerdir (ör. Gevşek, 2016; Harris vd., 2005). Buna ek olarak mevcut araştırma kendini yönetme stratejilerinin kullanıldığı en uzun süre izleme verisi toplanan araştırmalar içerisinde yer almaktadır. Araştırmanın genelleme bulguları incelendiğinde ZY olan katılımcıların öğrendikleri beceriyi farklı ortam ve farklı araç-gereçler kullanarak gerçekleştirdikleri görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu kendini yönetme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmaların genelleme bulgularıyla tutarlık göstermektedir (ör. Çaka, 2021; Tufan & Aykut, 2018; Moore 2009) Mevcut araştırmada ZY olan tüm katılımcıların uzun basamaklı mesleki becerileri kolaylıkla genelledebilmelerinin araştırmanın güçlü yönlerinden birisi olduğu düşünülmektedir.

Sözü edilen araştırmaların birisinde sosyal geçerlik verilerinin toplandığı görülmekle birlikte son yıllarda araştırmanın etkililiğini daha iyi bir biçimde koyabilmek için sosyal geçerlik verilerinin araştırma öncesinde de toplanmasının uygun olacağına ilişkin görüşler bulunmaktadır. Uygulama başarısının daha iyi değerlendirilmesi için sosyal geçerlik verileri araştırmanın tüm süreçleri değerlendirmek için toplanmalıdır. Başka bir ifadeye sosyal geçerlik verilerinin uygulama öncesi, uygulama sırası ve uygulama sonrası süreçleri değerlendirmesi önerilmektedir (Değirmenci, 2018). Bu durumda mesleki becerilerin öğretiminde daha uzun süreli verilere gereksinim olduğu ve uygulamanın etkisinin güçlü bir biçimde ortaya konulması için hem uygulama öncesi hem de sonrasında sosyal geçerlik verisi toplanan araştırmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada hem uygulama öncesinde hem de sonrasında katılımcılardan veri toplanmıştır. Bu durumun uygulamanın etkisinin daha iyi bir biçimde görülebilmesi açısından önemli olduğu ve bu bulguların araştırmanın özgün ve güçlü yönlerinden birisi olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak uygulamaya ilişkin sosyal geçerlik verileri uygulamanın doğrudan içerisinde olan ZY olan katılımcılar, onların ebeveynleri ve meslek eğitim alan öğretmenlerinden toplanmıştır. Hedef kitle tarafından uygulamanın etkisinin net bir biçimde görülebilmesi açısından birden fazla gruptan veri toplamının hem kendini yönetme stratejileri hem de mesleki becerilerin öğretimine ilişkin farkındalık yarattığı düşünülmektedir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları incelendiğinde tüm gruplar açısından görüşlerin uygulama sonrasında uygulama öncesine göre olumlu yönde değiştiği söylenebilir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları alan yazında kendini yönetme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmalar ile (Çay, 2022; Gönen, 2023) benzerlik göstermektedir.

Kendini yönetme stratejileri kullanılarak ZY olan bireylere mesleki becerilerin kazandırıldığı çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalarda yemek pişirme (ör. Dağseven-Emecen vd., 2019) mesleki beceriyi tamamlama ve yardım isteme (ör. Ganz & Sigafos, 2005) becerilerinin çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bu araştırmaların sayısı kendini yönetme stratejilerinin mesleki becerilerin kazandırılması üzerindeki etkilerinin ortaya konması açısından yeterli olmayabilir. Mevcut araştırmanın hem farklı hem de istihdama katkı sağlayacak bir mesleki beceri grubunun öğretimi üzerine odaklanmasının çalışmanın güçlü yönlerinden birisi olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yayınladığı “Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Nisan 2023” raporunda engelli bireylerin istihdam edildikleri meslek alanları incelendiğinde hizmetli, veri hazırlama ve kontrol işletmeni, memur, öğretmen, bilgisayar işletmeni, hemşire, mühendis, sağlık memuru, tekniker, teknisyen, sağlık teknikeri, imam-hatip, uzman tabip, ebe, şef, gelir uzmanı gibi birçok meslek alanında istihdam edildikleri görülmektedir. Büro işlerini içeren meslek alanları %14,77 ile 3. sırada yer almaktadır (EYHGM,

2023). Yetersizlik grupları içerisinde nispeten dezavantajlı olduğu düşünüldüğünde ZY olan bireylerin bu alanlarda nitelikli mesleki eğitim almalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada büro işlerini içeren becerilerin seçilmesi ve bireylere kazandırılmasının en önemli nedenlerinden birisi de budur. Bireylerin istihdam edilecekleri kamu kurumlarında veya özel sektörde yapılması gereken birçok iş, büro işleri olan fotokopi çekme, evrak tasnifleme ve e-posta gönderme gibi beceriler kullanılarak yapılmaktadır. Bu nedenle ZY olan bireylere büro işlerinin öğretimi gerçekleştirildiğinde birden fazla meslek alanında istihdam edilme olasılığının artacağı düşünülmektedir. Hali hazırdaki mesleki eğitim okullarında bu bireylerin bulundukları coğrafyada (yerel ve/veya ulusal) istihdam edilmeleri muhtemel olan meslek alanlarının belirlenerek bir ön analiz yapılması istihdam oranlarında artış sağlayabilir.

Bu araştırma alan yazında mesleki becerilerin öğretiminde kendini yönetme stratejilerinin etkililiğini inceleyen sınırlı sayıdaki araştırmalardan birisidir. Araştırmada benzer araştırmalardan farklı olarak hem uygulama öncesi hem de uygulama sonrası sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Ayrıca sosyal geçerlik verileri hem katılımcıların kendilerinden, hem ebeveynlerinden hem de meslek eğitim öğretmenlerinden toplanmıştır. Bu verilerin meslek becerilerinin kazandırılmasında kendini yönetme stratejilerinin etkisine ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki farkın etkililik verilerinin yanı sıra sosyal geçerlilik verileriyle de ortaya konması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmada kendini yönetme stratejilerinin kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri kullanılarak mesleki becerilerin öğretimi gerçekleştirilmiş, kendini yönetme stratejilerini kazandırılması ise ilgili veriler toplanamamıştır. Bu nedenle araştırmada sadece mesleki becerilerin gerçekleştirilmesi ile ilgili ölçüt belirlenmiş, kendini yönetme stratejilerinin kullanım düzeyine ilişkin ölçüt belirlenmemiştir. ZY olan bireyler ile mesleki becerilerin kendini yönetme stratejileri kullanılarak öğretimi gerçekleştirilirken süre kaydı tutulmuş fakat teknolojik birtakım aksaklıklar nedeniyle dolaylı bulgularda süre analizi yapılmamıştır.

4.2. Sonuç

Bu araştırmada ZY olan bireylere mesleki becerilerin öğretiminde kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin etkililiğini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma, hafif düzey ZY olan üç erkek öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin birlikte kullanılması ZY olan bireylerin mesleki becerileri kazanmalarında ve sürdürmelerinde, mesleki becerileri farklı ortamlarda ve farklı araç- gereçler kullanılarak genellemelerinde etkisi incelenmiştir. ZY olan bireylerin, ebeveynlerinin ve meslek öğretmenlerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrasına ilişkin görüşleri alınmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejilerinin mesleki becerileri kazanma ve sürdürmelerinde etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların genelleme bulgularına bakıldığında mesleki becerileri farklı ortam da ve farklı araç-gereç kullanılarak gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulgularına bakıldığında öğrenciler, ebeveynler ve meslek öğretmenleriyle yapılan görüşmelerin sonuçlarında bireylerin araştırma ile ilgili olumlu yönde görüşlere sahip olduğu belirlenmiştir.

4.3. Öneriler

Bu araştırmada kendini izleme ve kendini pekiştirme stratejileri birlikte kullanılarak mesleki becerilerin öğretimi gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte farklı kendini yönetme stratejilerinin kullanıldığı araştırmalar planlanabilir. Bu araştırmada çeşitli teknolojik aksaklıklar nedeniyle süre analizi yapılamamıştır. Kendini yönetme stratejilerinin mesleki beceri öğretiminde kullanıldığı farklı araştırmalarda süre analizi yapılarak araştırmaların bulguları genişletilebilir. Gelecek araştırmalarda kendini izleme stratejilerinin meslek eğitim öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, iş koçları tarafından kullanıldığı araştırmalar planlanabilir. Mesleki becerilerin kendini yönetme stratejileri kullanılarak gerçek bir iş ortamında öğretimini hedefleyen araştırmalar planlanabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (24.02.2023-2023-7) etik izin ve İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni, Temmuz 2023*. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasliistatistik-bulteni/> 22.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Aköğretmen, M., (2023). *Bir engelli istihdam yöntemi olarak engelli girişimciliği* (Tez no 834501) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Bahçalı, T. (2016). *Gelişimsel yetersizliği olan bireylere tablet bilgisayarla sunulan video modelle öğretimin iş görüşmesi becerisini öğretmedeki etkililiği* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi
- Beckman, A., Mason, B. A., Wills, H. P., Garrison-Kane, L., ve Huffman, J. (2019). Improving behavioral and academic outcomes for students with autism spectrum disorder. *Education and Treatment of Children*, 42(2), 225-244. <https://doi.org/10.1353/etc.2019.0011>
- Coşgun-Başar, M. (2010). *Özel gereksinimi olan bireylerin okul hayatından iş hayatına geçiş becerilerinin anne-baba görüşlerine göre belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi
- Çaka, A. İ. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere ileri teknoloji yoluyla sunulan kendini yönetme stratejilerinin coğrafya dersi kazanımlarına etkisi* (Yüksek lisans tezi) Biruni Üniversitesi.
- Çankaya, Ö., & Eratay, E. (2011). Effectiveness of simultaneous prompting on teaching stockinette stitching skills to students with mental retardation. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), (4-7).
- Çay, E. (2022). *Zihin yetersizliği olan bireylere serbest zamanın etkili kullanımının kazandırılmasında kendini yönetme stratejilerinin etkililiği* (Doktora tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Dağseven Emecen D., Aykut, Ç., Karasu, N., & Dayı, E. (2019). The effects of picture cues and self-instruction in teaching cooking skills to children with intellectual disabilities. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(17), 435-448. <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.134>
- Field, S., & Hoffman, A. (2002). Preparing youth to exercise self-determination: quality indicators of school. *Journal of Disability Policy Studies*, 13(2), 113-118. <https://doi.org/10.1177/10442073020130020701>
- Ganz, J. B., & Sigafoos, J. (2005). Self-monitoring: Are young adults with MR and autism able to utilize cognitive strategies independently?. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 24-33. <https://www.jstor.org/stable/23879769>
- Gast, D. L., & Ledford, J., (2014). Multiple baseline and multiple probe designs. İçinde Gast, D. L., Llyod, B.P., ve Ledford, J. *Single case research methodology: Applications in Special Education and Behavioral Sciences* Routledge.
- Gevşek, S. (2016). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere yemek pişirme becerilerini kazandırmada kendini yönetme stratejilerinin etkisi*. (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi
- Glago, K., Mastropieri, M. A., & Scruggs, T. E. (2009). Improving problem solving of elementary students with mild disabilities. *Remedial and Special Education*, 30(6), 372-380. doi: 10.1177/0741932508324394

- Gönen, A. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere kendini yönetme öğretiminin kendini yönetme, etkinlikle ilgilenme ve etkinliği tamamlama becerileri üzerinde etkililiği* (Doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Gönülaçan, A. (2016). *Türkiye’de engelli istihdamı ve işverenlerin engelli istihdamına yönelik tutumları: Trabzon örneği* (Yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi
- Harris, K. R., Danoff Friedlander, B., Saddler, B., Frizzelle, R., & Graham, S. (2005). Self-monitoring of attention versus self-monitoring of academic performance: Effects among students with ADHD in the general education classroom. *The Journal of Special Education*, 39(3), 145-156.
- Hoff, K. E., & Ervin, R. A. (2013). Extending self-management strategies: the use of a classwide approach. *Psychology in the Schools*, 151-164. doi: 10.1002/pits.21666
- Kelley, K. R., & Coco, C. M. (2015). Employment practices in a transition program for students with intellectual disability. İçinde AAIDD (Ed.) *Way leads onto way: Paths to employment for people with intellectual disability*. (s. 217-238). American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Küçüközyiğit, M. S. (2014). *Görme engelli öğrencilerde matematikte çarpma işlem akıcılığını arttırmada kendini izleme tekniğinin etkililiği* (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi.
- Leblebici, T. (2012). *Zihinsel engelli öğrencilere galoş yapma becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipuçuyla öğretimin etkililiği* (Yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Lee, G. T., Chen, J., Xu, S., Feng, H., & Guo, Z. (2018). Effects of self-monitoring intervention on independent completion of a daily living skill for children with autism spectrum disorders in China. *Child & Family Behavior Therapy*, 40(2), 148-165. <https://doi.org/10.1080/07317107.2018.1477352>
- Loftin, R. L., Odom, S. L., & Lantz, J. F. (2008). Social interaction and repetitive motor behaviors. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38(6), 1124-1135. doi: 10.1007/s10803-007-0499-5
- Moore, D. W., Anderson, A., Glassenbury, M., Lang, R., & Didden, R. (2013). Increasing ontask behavior in students in a regular classroom: Effectiveness of a self-management procedure using a tactile prompt. *Journal of Behavioral Education*, 22(4), 302-311. <https://doi.org/10.1007/s10864-013-9180-6>
- Özdemir, S. (2008). *Türkiye’de hafif düzeyde zihinsel engelli bireylere meslek edindirme ve istihdamlarına ilişkin politikaların değerlendirilmesine yönelik yönetici, işveren ve veli görüşleri* (Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi.
- Reid, R., & Lienemann, T. O. (2006). Self regulated strategy development for written expression with students with attention deficit/hyperactivity disorder. *Exceptional Children*, 73(1), 53-68. <https://doi.org/10.1177/001440290607300103>
- Sayar, K. (2020). *Genel eğitim ortamlarında özel gereksinimi olan öğrencilerin dersle ilgilenme davranışı üzerinde kendini izleme stratejisinin etkililiği* (Yüksek lisans tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
- Sert, C. (2019). *Okuma güçlüğü olan öğrencilerin okuma akıcılığının artırılmasında model okuma, tekrarlı okuma, hata düzeltme ve kendini izleme stratejisi sağaltım paketinin etkisi* (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi
- Shapiro, E. S. (1989). Teaching self-management skills to learning disabled adolescents. *Learning Disability Quarterly*, 12(4), 275-287.

- Sosun-Haytabay, T. (2011). *Görme engelli öğrencilerin okuma etkinliğinde dikkatlerini sürdürme becerileri üzerine kendini izleme tekniğinin etkililiği* (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi
- Taconet, A. V., Lombardi, A. R., Madaus, J. W., Sinclair, T. E., Rifenbark, G. G., Morningstar, M. E., & Langdon, S. N. (2024). Interventions Focused on Independent Living Skills for Youth With Intellectual Disability or Autism Spectrum Disorder. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 47(1), 32-45.
- Todd, T., & Reid, G. (2006). Increasing physical activity in individuals with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 21(3), 167-176. <https://doi.org/10.1177/10883576060210030501>
- Töret, G., Aykut, Ç., Babacan, A., & Özkubat, U. (2015). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda akademik başarı düzeyleri üzerinde kendini izleme stratejisinin etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(02), 125-147. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000224
- Tufan, S., & Aykut, Ç. (2018). Şemaya dayalı strateji ve kendini izlemenin hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin sözlü problem çözme performanslarına etkisi. *Elementary Education Online*, 17(2). <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.419005>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Nüfus ve konut araştırması-2011*. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Ulugöl, F., & Eratay, E. (2020). Zihin yetersizliği olan bireylere tarım becerilerinin öğretiminde video modellerle öğretim yönteminin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(2), 247-272. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.530053>
- Uluyol, M. (2023). *Zihin yetersizliği olan bireylerin istihdam edilebilirlik açısından değerlendirilmesi: Keşfedici karma yöntem araştırması* (Doktora tezi), Anadolu Üniversitesi)
- Ünal, F. (2003). İstihdam edilebilirlik becerileri ve bu becerilerin kazandırılmasına yönelik stratejiler. *Kurgu Dergisi*, 20(1), 271-288. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kurgu/issue/59553/856749>
- Vauth, R., Corrigan, P. W., Clauss, M., Dietl, M., Dreher-Rudolph, M., Stieglitz, R. D., & Vater, R. (2005). Cognitive strategies versus self-management skills as adjunct to vocational rehabilitation. *Schizophrenia Bulletin*, 31(1), 55-66.
- Wehmeyer, M., & Schwartz, M. (1998). The relationship between self-determination and quality of life for adults with mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 33(1), 3-12. <https://www.jstor.org/stable/23879037>
- Wehmeyer, M. L., Yeager, D., Bolding, N., Agran, M. & Hughes, C. (2003). The effects of self-regulation strategies on goal attainment for students with developmental disabilities in general education classrooms. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 15, 79-91. <https://doi.org/10.1023/A:1021408405270>
- Wehmeyer, M. (2007). *Promoting the self-determination of students with severe disabilities*. Educational Resource Information Center (U.S. Department of Education) Updated.
- Yılmaz, Z. (2001). *Avrupa birliğinde ve Türkiye'de özürliülerin mesleki rehabilitasyon uygulamaları*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Ankara.
- Yücesoy-Özkan, Ş. (2007). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere yönelik hazırlanan kendini yönetme stratejileri öğretim paketinin etkililiği* (Doktora tezi), Anadolu Üniversitesi.

İletişim/Correspondence

Uzman Seda Nur AKIN KAYA
sedanurakin98@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Esra ORUM ÇATTIK
eocattik@ogu.edu.tr